

15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi

M. Zeki Duman

Doç. Dr. | Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 23, Sayı: 90, Bahar 2018, ss. 71-95.
Gönderim Tarihi: 8 Mayıs 2018 | Kabul Tarihi: 4 Haziran 2018

Öz

Türkiye, yarım asırdan fazla bir süredir kendisine hedef olarak seçtiği Avrupa Birliği'ne girme çabasını, üye ülkelerle yaşadığı her tür soruna rağmen sürdürmeye devam ettirmektedir. Ancak, bugüne kadar Türkiye'nin Batılılaşmak için gösterdiği çaba, nihai hedef olan tam üyelik statüsünü sağlayamamıştır. Aynı şekilde, günümüzde Türkiye ile Avrupa Birliği arasında tam üyelik müzakerelerinin başlamış olması, Birliğin, Türkiye'ye yönelik mesafeli duruşunu ve kendi içine almama yönündeki ısrarcı tutumunu değiştirmemiştir. Bu ısrarcı tavrın altında ne tür ideolojik nedenler bulunduğu, özellikle de 15 Temmuz başarısız darbe girişimi sırasında ve sonrasında Avrupa Birliği'nin takındığı antidemokratik yaklaşımın bundan sonraki ilişkileri nasıl etkileyeceği sorusu, bu makalenin yazılmasının temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-AB İlişkileri, Kopenhag Kriterleri, Üyelik Müzakereleri, 15 Temmuz Askeri Darbe Girişimi, Avrupa Medyasının Darbe Yanlısı Politikası.

Effect of 15 July Military Coup Attempt on Turkey-European Union Relations

Abstract

Turkey continues to pursue its efforts to join the European Union, since she has chosen as a target for more than half a century, despite all the problems experienced with Member States. However, the Westernization efforts of Turkey until today have not yet ensured ultimate goal of full membership. Likewise, today, initiation of full membership negotiations between Turkey and European Union did not alter the distant stance of the Union towards Turkey and insisting attitude not to get Turkey in. The basic justification for this paper is based on the quest of the ideological reasons behind this tenacious attitude and how undemocratic approach of European Union particularly before and after the failed 15th July coup attempt would affect future relations.

Keywords: Turkey-EU Relations, Copenhagen Criteria, Membership Negotiations, 15th July Military Coup Attempt, Pro - Coup Policy in the European Mass Media.

Giriş

Bir Ortadoğu ülkesi olmasına karşın, laik ve demokratik rejimiyle öne çıkan, Doğu ve Batı dünyası arasında adeta bir köprü işlevini gören, her geçen gün daha fazla modernleşen, sanayileşen ve sekülerleşen, kuruluşundan beri modernliğin beşiği olarak gördüğü Batı uygarlığına yüzünü çeviren ve onunla bütünleşmeye çalışan bir ülke olarak Türkiye, gerek stratejik, gerekse jeopolitik konumu nedeniyle uluslararası alanda da önemli bir güç olma özelliğini ve küresel bir aktör olma rolünü devam ettirmektedir. Ancak son yıllarda başta Arap Baharı ve Suriye iç savaşı olmak üzere Ortadoğu coğrafyasında yaşanan bazı gelişmeler, özellikle de 15 Temmuz başarısız darbe girişiminde uluslararası toplumun takındığı tutum, Türkiye'nin hem komşularıyla hem de batı toplumuyla olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Türkiye, her ne kadar demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olarak Batı toplumunun evrensel değerlerini benimsemeye ve küresel dünya sistemiyle uyumlu bir dış politika izlemeye çalışsa da, kimi zaman askeri bir toplum ve devlet geleneğini sürdürmekten kaynaklı ara rejimlere yol açan darbelere maruz kalabilmiştir. Daha çok azgelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde görülen bu durum, maalesef Türkiye'de neredeyse her on yılda bir tekerrür etmiştir. Darbelerin sıkça yaşanmasında ordunun düzen sağlayıcı rolü yanında siyasal kültürümüzün demokratik değerleri yeterince içselleştirilememesinin de etkisi bulunmaktadır. Çünkü bir kurum olarak Ordu, devletin asli sahibi olduğu düşüncesini ve bu düşünceden hareketle siyaset üzerinde kurduğu vesayeti olağan görebilmektedir. Ordunun yasa koyucular ve sivil irade üzerindeki otoritesi, Türk siyasetinde çağdaş, demokratik ve çoğulcu bir yapının oluşmasını da engelleyen en önemli faktörlerden biridir.

Bu minvalde 15 Temmuz darbe girişiminin, Türkiye'de hem demokratik teamüllerin ve kurumların yerleşmesini hem de Batı dünyası ile sürdürülmeye çalışılan bütünleşmenin gerçekleşmesini olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Zira Türkiye'nin en önemli projesi olan 'batılılaşma projesi', geç Osmanlı döneminde başlamış, erken cumhuriyet döneminde hızlanmış ve günümüze kadar da devam etmiştir. Nitekim Cumhuriyet Türkiye'si, bir yandan batının bilim ve teknolojisini almaya, demokratik geleneğini, siyasal kültürünü ve aydınlanma felsefesini benimsemeye çalışmış, diğer yandan uygarlığı temsil ettiği düşündüğü Batı'yla başta sosyal ve kültürel olmak üzere politik ve ekonomik ilişkiler kurmaya, özellikle de, batının sanat, edebiyat ve hukuk sistemini almaya gayret göstermiştir.

Türkiye çok partili hayata geçtiği günden beri Batı'nın kapitalist sistemine ve uluslararası kurumlarına katılmaya çalışmıştır. Nitekim 1959'da Avrupa Ekonomik Topluluğuna (AET) üyelik başvurusunu yapmış, ancak bugüne kadar gösterdiği tüm çabaya rağmen Avrupa Birliği'nin üyesi olmayı başaramamıştır. Özellikle son yıllarda Birliğin kendi içinde yaşadığı sorunlar, Türkiye'nin kısa ve orta vadede Birliğe katılımının pek mümkün olmadığını göstermektedir. Tarihsel ve kültürel açıdan bakıldığında bu durumun iki temel nedeni olduğu söylenebilir: Birincisi, Birliğin, kendisine nihai hedef olarak belirlediği Avrupa'yı bir barış ve demokrasi kıtası haline getirme projesinin üye ülkeler arasında yaşanan rekabet ve çekişmeden dolayı gerçekleşmemiş olması dolayısıyla Avrupa'nın kendi içinde bütünlüklü bir yapı sergileyememesi, ikincisi de Türkiye'nin demokrasi, insan hakları ve özgürlükler konusunda Avrupa'nın taleplerini karşılayamamış olmasıdır.

Uluslararası siyasette etkin bir güç olmayı başaramayan Birlik ülkelerinin son yıllarda ekonomik krizler yaşaması, islamofobi/aşırı sağın taban bulması ve üye devletlerin ayrılma yönündeki taleplerinin gündeme gelmesi, Avrupa Birliğinin geleceği konusunda ciddi tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Ayrıca buna, İngiltere'nin (Brexit süreci) ile Birlik'ten çıkmasını, Rusya'nın Doğu Avrupa ülkelerine göz açtırmamasını ve birçok üye devletin itirazına rağmen Türkiye ile sürdürülen müzakereleri de eklemek gerekir. Türkiye'nin katılım süreci ve bu sürecin sonucunda verilecek karar, Birliğin hem genişlemesi, hem de kendi içinde bütünleşmesi açısından son derece önemli bir rol oynayacaktır. Dolayısıyla Türkiye, Avrupa Birliği projesinin geleceğini etkileyecek en önemli konulardan birisi olarak daha uzun yıllar tartışılmaya devam edilecektir.

Türkiye'de Askeri Darbelerin Yapısal/İdeolojik Nedenleri

Türkiye'de askeri darbeler ister ordu tarafından, isterse subayların bireysel inisiyatifiyle gerçekleşsin fark etmez, darbelerin arkasında yatan en önemli neden, siyasal kültürümüzde sivil ve demokratik bir yönetim anlayışının hala yeterince yerleşmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Zira tüm imparatorluklarda olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğunda da askerle yöneticiler arasında zaman zaman yaşanan taht kavgaları, darbelerin sıkça yaşanmasının tarihsel ve sınıfsal nedenini oluşturmuştur. Özellikle geç Osmanlı döneminde siyasal iktidarla askeri kanat arasında yaşanan ihtilaf ve çatışmalar, darbe girişimlerine zemin hazırlamış, Cumhuriyetin kuruluşuyla da darbe ve darbe girişimleri ülke yönetiminde sorun olmaya devam etmiştir. Türkiye'de siyasal kültür, farklı tarihsel ve toplumsal dinamiklerden beslendiği için de Batı toplumları gibi sivilleşmemiştir.

Batılı toplumlarda asker-sivil ilişkileri çoğunlukla demokratik bir zeminde ve anayasal bir çerçeve içinde tanımlanmaktadır. Çünkü Batıda imparatorlukların çökmesi ve ardından ulus-devletlerin kurulmasıyla halk egemenliği ve sivil irade, siyasal yaşamı belirleyen en önemli güç olmuştur. Bu durum, ülkelerde askeri vesayetın son bulmasını sağladığı gibi, ordunun kurumsal kimliğine uygun hareket etmesini, yani bir savunma gücü olarak kendisine verilmiş olan görev ve sorumluluklarının dışına çıkamamasını da garantilemiştir. Halkın, ulusal mücadelenin ön saflarında yer alması, asker-sivil ilişkilerinin daha çok siviller lehinde gelişmesine de imkân tanımıştır. Dolayısıyla Batı toplumlarında devletin kurucu unsurları bizzat siviller olduğu için egemenlik de sivil inisiyatifle belirlenmiştir.

Demokratik kuralların ve teamüllerin egemen olduğu Batı toplumlarında askerler, sivil iradenin emri dışına çıkmak veya siyasete baskı yaparak yönetime ortak olmak gibi bir amaç taşımamıştır. Kimi zaman bu yönde girişimler olsa da, siyasal iradeyi ve ulusal egemenliği elinde bulunduran halk, bu tür girişimlere prim vermeyerek askerleri kışlalarına göndermeyi bilmiştir. Nitekim 1945'ten sonra İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da askeri cuntaların sivil iktidara müdahale ederek darbe yapması¹ karşısında halk sokaklara çıkmış ve darbeye geçit vermemiştir. Bu açıdan bakıldığında bir bütün olarak Avrupa'nın, yönetim mekanizmalarını sivil ve demokratik bir niteliğe kavuşturmak için tarihsel ve toplumsal anlamda ciddi mücadeleler verdiğini ve bunun için de ciddi bedeller ödediğini söylemek mümkündür.

Avrupa kıtasında bir yönetim sistemi olarak demokrasinin benimsenmesi ve demokratik kuralların uygulanması uzun bir süre almıştır. Nitekim Avrupa'nın siyasi tarihine bakıldığında, yüzyıllar boyunca demokrasi mücadelesinin verildiği ve bu mücadelede ciddi etnik, dinsel ve mezhepsel çatışmaların yaşandığı görülecektir. Toplum, uzun yıllar siyasal ve dinsel iktidarla çatışmış, bu çatışmanın sonucunda farklılıklara saygı duyan, anayasal ve hukuk devleti içinde hareket eden, halkın kendi kendisini yönettiği demokratik ve çoğulcu bir siyasetin/sistemin oluşmasını sağlamıştır. Yönetimde güç dağılımının kendi içinde birbirini dengeleyecek biçimde paylaşılmış olması, yasama ve yürütmenin sınırlarının yasalarla belirlenmiş olması ve daha da önemlisi yargının siyasal iktidardan bağımsız olması, hem siyasetin demokratik bir zeminde işlenmesini, hem de askerlerin siyasetten uzak durmasını sağlamıştır.

Oysa Türkiye'de kamu yönetiminde ve devlet bürokrasisinde genellikle askerler egemen olduğu için, sivil irade, siyasetin öznesi olmayı başarama-

1 Andrew Heywood, *Siyaset*, çev.: Bekir Berat Özipek ve diğerleri, Ankara, Adres Yayınları, 2014, s. 64.

mış ve hükümetler sıkça askeri darbelerle maruz kalmıştır. Türkiye'deki askeri darbelerin şeceresine baktığımızda karşımıza oldukça kabarık bir tablo çıkmaktadır. Ülkemizde şimdiye kadar yaşanmış darbe ve darbe girişimlerine geçmeden önce "Türkiye'de neden darbeler oluyor?" sorusuna cevap vermek gerekir. Nerdeyse her on yılda tekerrür eden darbe ya da darbe girişimlerinin temel nedeni ne olabilir? Türkiye'de sivil iradenin emrinde olması gereken ve esas görevi vatani iç ve dış düşmanlardan korumak/kurtarmak olan askerler neden yönetime el koyma ihtiyacını hissederler? Askerler, siyaseti dizayn etme yetkisini/hakkını nasıl ve nerden almaktadır? Hiç şüphesiz ki bütün bu soruların cevapları, makalenin konusunu aşmaktadır. Ancak biz burada daha çok Türkiye'de bugüne kadar gerçekleşmiş olan askeri darbelerin ideolojik arka planı üzerinde durmaya çalışacağız.

Öncelikle bu konuda belirtilmesi gereken en önemli husus, Türkiye'de devlet-toplum ile asker-sivil ilişkilerinin Batı toplumlarından çok farklı mecralarda geliştiğidir. Zira Türkiye, bir asker devleti olan Osmanlı'nın mirası üzerine kurulmuştur ve uzun süre asker kökenli yöneticiler tarafından yönetilmiştir. Aynı şekilde Kurtuluş savaşını başlatanlar ve bunu sonuçlandıranlar da subaylardır. İlk Türkiye Büyük Millet Meclisinde yer alan milletvekillerin neredeyse hepsi asker kökenlidir. Dolayısıyla Türkiye'nin kurucu unsurlarının askerler olması, siyasetin de askerlerin inisiyatifleri doğrultusunda gelişmesine imkân sağlamıştır. Darbe sonrasında yapılan anayasalarda askeri vesayet hukuki altyapısı oluşturulmuş ve askerlerin ülkenin kurucu ve koruyucu misyonu taşıdığı vurgulanmıştır.

Askeri kesimin sivil ve demokratik bir yönetim içinde kendilerine tevdi edilmiş olan ve anayasada sınırları çizilmiş bulunan yetkileri/görevleri aşmalarının ideolojik nedeni ise, yukarıda da vurgulandığı gibi *söz konusu kesimin kurucu sıfatıyla kendilerini devletin asli unsuru olarak görmeleri, Kemalizm'in bekçiliğini üstlenmeleri ve sivil kökenli siyasetçilere güvenmemeleridir*. Türkiye'de askerler, askeri okullarda aldıkları formasyonla da bu bilinci edinmişlerdir. Görevi ülkeyi iç ve dış düşmanlardan korumak olan ordu, bunun yanında irtica veya etnik bölücülük gibi devlet düzenini tehdit ettiğini düşündüğü olaylara karşı da harekete geçmeyi görev bilmiştir. Nitekim bugüne kadar yaşanan askeri darbelerin gerekçelerine bakıldığında; ya siyasal istikrarsızlık, ya ekonomik krizler, ya ideolojik çatışmalar, ya anayasal düzene karşı irticai faaliyetler ya da etnik bölücülük gibi nedenler öne sürüldüğü görülecektir.

Dolayısıyla Türkiye'de neden askeri darbeler olur sorusuna verilebilecek en kapsamlı cevap, bir sınıf olarak ordunun devletle olan ilişkisinin demokra-

tik bir zeminde gelişmemesi olduğu söylenebilir. Bunun temel nedeni, yine yukarıda vurgulandığı üzere Cumhuriyetin kadim ve köklü bir askeri müdahale ve darbeler geleneğine sahip olan Osmanlı'nın mirası üzerine kurulmuş olmasıdır.² Osmanlı, askeri bir imparatorluktu ve yeniçeriler/subayların devlet üzerindeki nüfuzları fazlaydı. Askeri alandaki reformlara karşı ilk çıkanlar da bu kesim olmuştur. Askeri kesimin kendisini devletle özdeşleştiren, devletin esas sahibi olduklarına inanmalarını sağlayan bir eğitimden geçmeleri, darbelerin altında yatan en önemli bilişsel nedendir.

Nitekim TBMM Darbeleri Araştırma Komisyonunun hazırladığı taslak bir raporda şu tespitlere yer verilmiştir:³ “Sıkı bir eleme sürecinden sonra askeri okullara giren genç öğrenciler, ilk günlerinden itibaren Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni koruma ve kollamanın asli görevleri olduğu düşüncesiyle yoğruldukları gibi, bütün meslek hayatları boyunca bu doğrultuda düşünmeye ve davranmaya teşvik edilirler. Bu misyonun temel objeleri, diğer bir deyişle korunması gereken değerler silsilesinin başında gelenler, devlet otoritesi, ülkenin bütünlüğü ve laiklik ilkesidir.” Bunun yanında *ordunun tarihsel olarak düzen kurucu/koruyucu olma işlevini üstlenmesi, darbe girişimlerini anlamakta önemli bir faktör olarak göze çarpmaktadır.*⁴

Türkiye’de devleti kuranlar askerler olabilir, ancak ülkenin yönetimi, çağdaş ve demokratik toplumlarda olduğu gibi seçim sonucunda iktidara gelmiş olan meşru sivil iradenin egemenliğinde/ yetkisinde olmalıdır. Askeri kesimin bu gerçeği kabul etmesi yanında giriştiği her darbenin ülkemizi on yıllarca geriye götürdüğünü, demokrasiyi askıya alarak ekonomik ve sosyal gelişmeyi engellediğini dolayısıyla Türkiye’nin modern dünyadan soyutlanmasına ve geriye gitmesine neden olduğunu da görmesi gerekiyor. Bu minvalde askeri darbelerin, hiçbir hukuki ve meşru gerekçesi olmadığı/olamayacağı gibi, her darbenin veya darbe girişiminin sonradan telafisi mümkün olmayan toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunlara/sonuçlara neden olduğunu da akıldan çıkarmamak gerekir.

Aynı şekilde bugüne kadar Türkiye’de gerçekleşmiş olan askeri darbelerin hiç biri, var olduğu düşünülen sorunlara çözüm getirmediği gibi, mevcut sorunları daha da kronikleştiren, sivil alanın/iradenin önünü keserek ekonomik kalkınmayı geciktiren, ülke kaynaklarının işletilmesini ve dolayısıyla gelişen

2 Necmettin Alkan, “Dünden Bugüne Tarihimizdeki Askeri Darbeler ve Müdahaleler”, beyzarih.com, 07 Ağustos 2017, <http://www.beyzarih.com/makale/dunden-bugune-tarihimizdeki-askeri-darbeler-ve-mudahaleler>.

3 “İşte Darbe Komisyonu Raporları”, *Hürriyet*, 26 Kasım 2012 <http://www.hurriyet.com.tr/iste-darbe-komisyonu-raporlari-22016292> (Erişim: 7 Ağustos 2017).

4 Evren Balta, “Darbe Neden Olur”, *Birikim*, 22 Temmuz 2016 (Erişim: 12 Temmuz 2017). <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/7818/darbe-neden-olur#.Wwwdg4q-nIU>.

dünya kapitalizmine eklenmesini önleyen sonuçlara sebebiyet vermiştir. Darbeci yönetim, Türkiye'nin uluslararası alandaki saygınlığını zedeleyerek uluslararası toplumla bütünleşmesini de engellemiştir. Bu açıdan bakıldığında bir kurum olarak ordunun, değişen dünyada değişen koşullar içinde taşıdığı misyonunu ve anayasa çerçevesinde kendisine verilmiş olan yetki ve sorumluluklarını kanunlar çerçevesinde ve olması gerektiği gibi kullanması gerekmektedir. Ancak gelinen süreçte askerler tarafından durumun hiç de bu şekilde algılanmadığı ve maalesef her on yılda bir darbe veya darbe girişimiyle karşı karşıya kaldığımızı görmekteyiz.

Ülkemizde askeri darbelerin genellikle bir kurum olarak ordu veya ordunun içinde örgütlenmiş bir grup yüksek rütbeli subaylar tarafından gerçekleştirildiğini yukarıda belirtmiştir. Bu anlamda askeri darbelerin geçmişine baktığımızda karşımıza ilk girişimin, 1913'te "Bab-ı Ali Baskını" olarak tarihe geçen ve temelde Balkan Savaşlarında sivil yönetimin beceriksizliğinden kaynaklı toprak kayıplarının yaşanması ve Bulgarların neredeyse Edirne'yi alacak duruma gelmesi üzerine ordu içinde örgütlenmiş olan İttihat ve Terakki'nin baskısıyla gerçekleştiğini görüyoruz. Örgütün baskısı sonucunda mevcut sadrazam istifa ettirilmiş ve yerine İttihat ve Terakkiden bir komutan geçmiştir. Sivil yönetimi deviren bu olay, Türkiye tarihinde ilk darbe olarak kabul edilir.

İkinci darbe, 27 Mayıs 1960'ta gerçekleşmiştir. Bilindiği üzere Türkiye çok partili hayata geçtikten sonra 1950'de Demokrat Parti iktidara gelmiş ve Demokrat Parti on yıl boyunca ülkeyi tek başına yönetmiştir. Demokrat Partinin özellikle ikinci döneminde Ordu, ülke içinde bazı siyasi ve ekonomik krizlerin yaşandığı, hükümetin gerek muhalefet ve ordu, gerekse üniversite ve medya üzerinde baskı kurduğu gerekçesini öne sürerek darbe yapmış, sonrasında Menderes ve birçok siyasi, idama mahkûm edilmiştir. Üçüncü darbe ise, 12 Mart 1971'de mevcut siyasi iktidarın günden güne artan terör olaylarını ve anarşiyi durduramaması, güvenlik zaafiyetinin meydana gelerek ülkenin bir iç çatışmaya doğru sürüklenmesi nedeniyle askerler tarafından hükümete verilen bir muhtırayla yönetimin değişmesi sağlanmıştır.

1980 askeri darbesi, aslında 1971'deki gerekçelerin aynısı ileri sürülerek, yani sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasında çatışmaların ve terörün arttığı ve anayasal düzenin bozulduğu iddia edilerek Kenan Evren ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiştir. 28 Şubat 1997'deki post-modern askeri darbesi de, 1971'deki muhtırayla benzerlik arz etmektedir. Milli Güvenlik Kurulunun tavsiye kararıyla dönemin Refah Partisi hükümetinin artan irticai faaliyetleri durduramadığı gerekçe gösterilerek ordu içinde oluşturulmuş "Batı Çalışma

Grubu” tarafından hükümet istifaya zorlanmıştır. 27 Nisan e-muhtırası ise, 2007’de sonradan Genel Kurmay Başkanı tarafından yazıldığı söylenen ve başta laiklik olmak üzere Atatürk ilke ve inkılâplarının ve Kemalizm’in temel değerlerinin aşındırılmakta olduğu iddiasıyla dönemin hükümetine bir muhtıra verildiği şeklinde yorumlanmıştır.

15 Temmuz başarısız askeri darbe girişimi ise 2016’da gerçekleşmiştir. Uzun yıllardır ordu içinde örgütlenmiş olan, son yıllarda hükümete karşı içerden ve dışarıdan saldırıya geçen ve FETÖ olarak bilinen dini cemaatin başta İstanbul ve Ankara olmak üzere birçok ilde silahlı eyleme kalkışmasıyla darbe girişimi başlamıştır. Örgütün, askeri uçaklarla sivillerin üzerine bomba yağdırması, Meclisi bombalaması ve Cumhurbaşkanı’na suikast düzenlemeye kalkışması, buna karşın halkın ve polisin sokaklara ve köprülere akın ederek askerlere meydan okuması sonucunda toplamda 249 kişi yaşamını yitirmiştir. Sonrasında FETÖ’ye mensup kişilerin halk tarafından yakalanarak emniyet birimlerine teslim edilmesiyle darbe girişimi önlenmiştir.

15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminde Batılı Ülkelerin İkircikli Tutumu

En yaygın kanaatlerden birisi, genelde Ortadoğu’da, özelde de Türkiye’de meydana gelen askeri darbelerin hiç birisinin, Amerika ya da Avrupalı devletlerin inisiyatifleri/tasarrufları dışında gerçekleşmediği yönündedir. Batılı ülkeler, I. Dünya Savaşı sonunda petrol kaynağına sahip Ortadoğu coğrafyasını kolay yönetmek için suni sınırlar oluşturmak suretiyle devletçikler meydana getirmiştir. Genellikle müslüman toplumlar, Batılı güçlerin kışkırtmasıyla etnik ve mezhepsel çatışmalara sürüklenmiş, yaşanan iç çatışmalar, Batının hem silah satışına kaynaklık etmiş, hem de söz konusu devletlerin kendi aralarında güçlenmesini engellemiştir. Nitekim sürekli demokrasi, insan hakları, eşitlik ve özgürlükten dem vuran Batı dünyası, bugüne kadar Ortadoğu ülkelerini yöneten krallara ve sultanlara ses çıkarmamıştır.

İslam toplumunda demokrasiye geçiş yönündeki toplumsal talepler yine Batılı güçler tarafından engellenmeye çalışılmıştır. Cezayir’den Mısır’a, Lübnan’dan İran’a kadar birçok devlet, demokrasiye geçiş yönündeki tercihleri söz konusu olduğunda batılı güçler askeri darbelerle destek vermek suretiyle bu geçişi tıkamaya çabalamıştır. Batı, her zaman demokrasiyi kendisi için istemiştir. Batı dışı toplumların demokrasi talebi, şayet Batı çıkarlarına uygunsuzsa kabul görmüş, değilse görmemiştir. Nitekim bugün Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri başta olmak üzere birçok Ortadoğu İslam ülkesi, temel insan haklarına bağlı olmayan baskıcı yönetimlerle idare

edilmekte ve demokrasinin havariliğini yapan Batı, bu ülkelerle sıkı ilişkiler içine girebilmektedir. Çünkü Batı için esas sorun, insan hakları ve demokrasi taleplerinin kendi çıkarlarıyla örtüşüp örtüşmediği sorunudur.

Genelde Batı dünyası özelde de Amerika'nın Ortadoğu'daki politikasına baktığımızda tümüyle ulusal çıkarlara dayanan, içinde yayılcılık ve tahakküm ilişkisini de barındıran pragmatist bir yaklaşımın egemen olduğu görülecektir. Bu anlamda Amerika'nın "Ortadoğu'yu üç somut pratik üzerinden disipline ettiği ve kontrol altında tuttuğu açık bir şekilde ortadadır ve bu Soğuk Savaş döneminden sonra da böyledir. İlki, fiili işgal. 1991 Körfez Savaşı ve 2003 Irak işgali buna örnek verilebilir. İkincisi, bölge ülkeleri arasındaki savaşları ve iç çatışmaları kullanmak. 1980'ler boyunca İran-İrak savaşında ABD'nin her iki tarafa da silah sattığını biliyoruz. Sonuncusu ise askeri darbeler yoluyla rejim değişikliğine gitmek."⁵ Nitekim son örneğini, 2013 yılında Mısır'da demokratik seçimle iktidara gelen Mursi yönetimini Amerika'nın desteğiyle iktidardan uzaklaştıran Sisi'nin darbesiyle görmüş olduk.

Bu örnekten hareketle, Batı toplumunun kendi çıkarı söz konusu olduğunda askeri darbeyi desteklemekten geri durmadığını söylemek mümkündür. Bu durum birçok ülke için de geçerli olduğu gibi askeri darbenin adeta bir gelenek haline almaya başladığı Türkiye için de geçerlidir. Nitekim Türkiye'de meydana gelen darbelerin tümünde dış güçlerin özellikle de Amerika'nın parmağı bulunduğu iddiası sadece bir komplo teorisi olarak görülmemiştir. Türkiye, ABD'ye kayıtsız şartsız bağımlılığını sorgulamaya başladığında, dış olan bağımlılığını azaltmaya çalıştığında, Batının çıkarlarına ters düşen bir dış politika izlediğinde veya ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmeye başladığında ya bir askeri darbeye ya da darbe girişimiyle karşı karşıya kalmaktan kendisini kurtaramamıştır.⁶

Bu açıdan bakıldığında dış destekli olduğu bilinen/düşünülen darbelerin esas nedeninin, Türkiye'nin Batı çıkarları doğrultusunda yönetilmek istenmesi olduğu söylenebilir. Halkta da bu tür bir algının oluşmasının nedeni, Batılı müttefiklerin gerçekleşen darbeler karşısında demokratik bir tutum takınmayarak sivil iktidarı suçlamaları hatta darbecileri savunmaya çalışmalarındır. Örneğin 1980 müdahalesinden sonra CIA'nin Türkiye şefi Paul Henze'nin darbe için dönemin ABD Başkanı Jimmy Carter'a "bizim çocuklar başardı" demesi, ABD'nin darbedeki rolünü açıkça ortaya koymaktadır.⁷ Darbe sonrasında

5 Ali Balcı, "Darbeler ve ABD'nin Rolü", *Ortadoğu Analiz*, 2 Nisan 2018 (Erişim: 7 Nisan 2018). http://www.abalci.com/wp-content/uploads/2016/05/13_alibalci.pdf.

6 "15 Temmuz Darbe Girişimi Darbeler ve ABD", *AljazeeraTurk*, 24 Ağustos 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/darbeler-ve-abd>. (Erişim: 7 Temmuz 2017)

7 "Cuntacılar 'Bizim Çocuklar Diyen' Ajan Öldü", *Milliyet*, 4 Haziran 2011, <http://www.milliyet.com.tr/cuntacilara-bizim-cocuklar-diyen-ajan-oldu/dunya/dunyadetay/04.06.2011/1398393/default.htm>. (Erişim: 7 Ağustos 2017).

gerek Amerika, gerekse bazı Avrupa ve NATO üyesi ülkeler, yaptıkları açıklamalarda Türkiye'ye yeniden barışın tesis edilmesi ve bir an önce demokratik siyasete dönülmesi temennisiyle yetinmişlerdir. Batılı ülkelerin gerçekleşen darbelere karşı bekle gör politikası içine girmesi ve bir süre sonra da demokratik seçimle iktidara gelmiş olan meşru hükümeti suçlaması yönündeki tavır, en net biçimde 15 Temmuz başarısız darbe girişiminde ortaya çıkmıştır. Nitekim darbe gecesi ve sonrası gerek Amerika, gerekse bazı Avrupa ülkeleri darbe girişimini güçlü bir biçimde kınamak yerine, neden olarak Erdoğan'ın "otoriterleşmesine ve iktidar hırsına" bağlamaya çalışmışlardır.⁸

Bu bağlamda Türk Silahlı Kuvvetleri içine sızmış asker üniformalı FETÖ yapılanmasının, uluslararası güç odakları tarafından desteklendiği iddiası zaman zaman farklı merciler tarafından da dillendirildiği görülmektedir. Hiç şüphesiz ki Türkiye'nin işgalinin ve iç savaşa zemin hazırlamayı amaçlayan darbe girişiminin⁹ arkasında birçok iç ve dış neden(ler)/aktörler bulunmaktadır. Nitekim "2010 yılından beri Türkiye'nin ittifaklar siyasetinde hatırı sayılır bir dönüşüm yaşandığını, Batı ittifakı ile arasında ciddi gerilimler oluştuğunu söylemek mümkün. Bu dönemde Türkiye'ye de uğrayan küresel ekonomik ve siyasal krizi İslam'ın daha radikal yorumları ile aşma stratejisi, Ortadoğu'daki siyasal krizi kendi lehine çevirmeye yönelik müdahaleci ve çatışmacı hamleler, İran'a yönelik BM ambargosunun Türkiye tarafından delindiğine yönelik iddialar, Türkiye'deki siyasal iktidarın uluslararası düzenle ters düşmesinin kimi emareleri olarak da okunabilir."¹⁰

Türkiye'nin uluslararası camiada sesini yükseltmesi, mevcut küresel ölçekli kurumsal yapılara itiraz etmesi, başta Filistin sorunu olmak üzere ezilen toplumların yanında olmaya çalışması, bölgesinde ekonomik ve stratejik bir güç olmaya başlaması ve Ortadoğu İslam ülkelerine önderlik etmesi gibi yeni hamleler/ilişkiler içine girmesi de, bazı dış güçleri rahatsız etmiş görünmektedir. Bu minvalde 15 Temmuz başarısız darbe girişiminde gerek Amerika'nın, gerekse Avrupa'nın darbe girişimine sessiz kalmaları, girişimden meşru siyasal iktidarı sorumlu tutmaya çalışmaları, neredeyse darbecileri koruyacak bir tutum içine girmeleri, dış güçlerin Türkiye'ye yönelik rahatsızlıklarının en bariz göstergeleri olarak okunabilir.

8 "Amaçları ve Neticeleriyle 15 Temmuz Darbe Girişimi", *SDAM*, 22.07.2016 <http://www.stratejidusunce.org/Detay/Haber/1001/amaclari-ve-neticeleriyle-15-temmuz-darbe-girisimi.aspx>. (Erişim: 07 Ağustos 2017).

9 Bülent Orakoğlu, "15 Temmuzun Nedeni", *Yenişafak*, 19 Eylül 2016 (Erişim: 05 Temmuz 2017). <https://www.yenisafak.com/yazarlar/bulentorakoglu/15-temmuzun-nedeni-2031891>.

10 Evren Balta, "Darbe Neden Olur", *Birikim*, 22 Temmuz 2016 (Erişim: 12 Temmuz 2017). <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/7818/darbe-neden-olur#.Wwwdg4q-nIU>.

Bu göstergelerden birisi de, Batı toplumunun uzun bir süredir siyasi açıdan Türkiye aleyhine bir pozisyon almış olmasıdır. Özellikle Suriye’de yaşanan iç çatışmalar, Türkiye’nin gelişmelere sessiz kalmayıp askeri operasyona girişmesi, göçmenlere yönelik koruyucu politikası, PKK/PYD terör örgütlerine göz açtırmaması ve FETÖ mensuplarını yargılaması, Batılı ülkeleri tedirgin etmiş bulunmaktadır. Aynı şekilde Türkiye’nin bölgesinde caydırıcı bir güç olma yolunda önemli mesafeler kat etmesi, teknoloji ve savunma sanayisinde dışa bağımlılığı azaltması ki, Türkiye gibi iştahlı bir pazarın kaybedilmesi demektir.¹¹ kendi iç dinamiklerini harekete geçirmek suretiyle ekonomik performansını artırması, dış sorunlarda inisiyatif olarak uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmesi, başta Almanya olmak üzere birçok batılı ülkenin Türkiye’ye cephe almasının nedenidir.

Türk toplumu, bu gelişmelerin farkında olduğu ve dış güçlerin ülkede oynamak istedikleri oyunu gördüğü için 15 Temmuz askeri darbe girişiminde sahaya çıkmıştır. Nitekim bu girişimde, ilk kez sivil iradesiyle halk sokaklara inerek demokratik siyaseti ve meşru hükümetini savunmuştur. Daha önceki darbelerde halkın gelişmelere dahli söz konusu olmadığı gibi buna cesaret de edememiştir. Oysa 15 Temmuz gecesinde başta Cumhurbaşkanı’nın çağrısıyla halk her tür bedeli göze alarak siyasete, demokrasiye, insan haklarına ve halk egemenliğine sahip çıkmaya başlamış, sivil iradeye yönelik bu saldırıya karşı duyarsız kalmayarak canı pahasına demokrasiye sahip çıkmaya, askeri vesayete ve bu vesayeti yeniden üretecek girişimlere karşı çıkmaya çalışmıştır.

15 Temmuz başarısız askeri darbe girişiminde halk, bir bütün olarak darbeye başkaldırmış, askerinin sivil alana müdahalede bulunmasına, tankların sokaklarda, caddelerde, köprülerde dolaşmasına izin vermemiş ve daha da önemlisi bu girişimin sadece FETÖ denilen örgütün işi olmadığına, bunun arkasında uluslararası odakların bulunduğuna inanmıştır. Nitekim yapılan kamuoyu araştırmasında halkın bu yönde güçlü bir inanca sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.¹² Ayrıca darbe girişiminin yakın geçmişte Mısır’da yaşanan darbenin bir benzeri olduğunun düşünülmesi, halkın darbe girişimine taviz vermeksizin topyekûn başkaldırmasına neden olmuştur. Kısacası “Türkiye toplumunun darbe girişimine gösterdiği toplumsal direnç bundan

11 Hüsametdin Aslan, “15 Temmuz Darbesinin Nedeni?”, *Milat Gazetesi*, 20 Temmuz 2016 (Erişim: 29 Haziran 2017). <http://www.milatgazetesi.com/15-temmuz-darbesinin-nedeni-makale,90200.html>.

12 Nebi Miş ve diğerleri “15 Temmuz Darbe Girişimi Toplumsal Algı Araştırması”, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, 2016, http://file.setav.org/Files/Pdf/20160804165732_15-temmuz-darbe-girisimi-toplumsal-algi-arastirmasi-pdf.pdf.

sonraki dönemlerde konvansiyonel askeri darbelerin toplumsal meşruiyet zeminini bulmasının artık kolay olmadığını da ortaya koymuştur.”¹³

15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Avrupa Medyasındaki Yansıması

15 Temmuz askeri darbe girişimi, demokrasi ve istikrar açısından sadece Türkiye için değil tüm Ortadoğu ve Batı toplumları için de tarihi bir olay özelliğini göstermektedir. Zira demokratik seçimlerle iktidara gelen bir hükümetin alaşağı edilme girişimine karşı halkın darbecilere geçit vermemesi ve ardından uzun bir süre demokrasi nöbetlerinde bulunması yönündeki tavrı takdire şayandır. Darbe girişiminin halk tarafından bertaraf edilmesi karşısında dış basının özellikle de Batı medyasının tavrı da Türkiye’de şaşkınlık yaratmıştır. Çünkü her platformda demokrasi ve insan haklarının havariliğini yapan batı medyası, darbeye karşı sert bir tutum takınması gerekirken, aksi yönde bir eğilim içine girmiştir.

Çünkü Batı toplumu, yüzyıllardır önceleri doğrudan sonradan dolaylı olarak sömürdüğü Doğu ve Ortadoğu toplumlarını yönetmek arzusundan hiç vazgeçmemiştir. Artık gerçekleşen askeri darbelerin arkasında batılı güçlerin bulunduğu gerçeği ortadadır. Batılı devletlerin askeri darbelerine verdiği desteğin ilk somut örneğini, 1953 yılında İran’da mevcut hükümetin yerine otoriter Şah rejimini ikame ettiren darbeye görüyoruz. Amerika yıllar sonra bu darbeye dâhil olduğunu ve yönetim değişikliğinde aktif rol oynadığını itiraf etmiştir. Aynı şekilde 1973 yılında ABD’nin çıkarlarına göre hareket etmeyen Latin Amerika ülkelerinden Şili’deki sosyalist başkan Allende hükümetini düşüren darbeyi de yine ABD desteklemiştir. Batılı güçlerin darbecilere verdiği desteğin en son örneği, 2013 yılında Mısır’da seçilmiş Cumhurbaşkanı Mursi’ye karşı gerçekleşen askeri darbedir ve bu darbenin hemen arkasında Amerika ve Avrupa ülkeleri askeri rejime desteğini ilan etmişlerdir.¹⁴

Türkiye’de 15 Temmuz’da gerçekleşen başarısız darbe girişiminde de Batılı devletler, bilindik ikircikli ve ikiyüzlü tavrını devam ettirmiştir. Darbe gecesi bazı ülkeler darbecilere örtük bir biçimde destek vermeye çalışırken, bazıları da bekle gör politikası içine girmiştir. Darbe girişimi başarısız olunca yine bazı ülkeler ağız değiştirerek mevcut seçilmiş hükümete desteklerini dile getirirken, ülkelerin çoğu darbenin neden başarısız olduğu konusunda

13 Sadık Ünay ve Şerif Dilek, “15 Temmuz: Başarısız Darbe Girişiminin Ekonomi Politikası” *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, 2017, <https://setav.org/assets/uploads/2017/01/15temmuzekonomipolitik.pdf>.

14 Muhittin Ataman ve Gloria Shkurti, “Batının Darbe Sicili ve 15 Temmuz Darbe Girişimine Tepkisi”, *Adam Akademi*, İstanbul 2016, Sayı: 2, s.51-73.

darbecilere akıl vermeye çalışmışlardır. Garip olan şu ki Türkiye, NATO'nun önemli bir gücü ve Avrupa ile Amerika'nın stratejik müttefiki olmasına rağmen darbe gecesinde yalnız kalmıştır. Amerikan Dış İşleri Bakanı John Kerry, ilk açıklamasında “tarafalara” sükûnet ve itidal çağrısında bulunarak adeta darbeye meşruiyet kazandırma çabasına girişmiş,¹⁵ Türkiye'nin barış ve istikrara ihtiyacı olduğunu söyleyerek darbecilere toz kondurmamaya çalışmıştır.

Türkiye'nin de üyesi olduğu birçok Avrupa Birliği kurumu, darbe gecesini uzun bir süre sessizliğini korumaya çalışmış, özellikle Batı medyası, darbenin neden başarıya ulaşamadığı sorusuna cevap aramaya çalışarak gerçek yüzünü ortaya koymaktan çekinmemiştir. Batıdaki ana akım medya, aşağıda ayrıntılı bir biçimde de görüleceği gibi takipçilerine darbeyi çarpıtarak, yalan yanlış haber yaparak vermiş, bazı medya organları, Cumhurbaşkanı'nın ülkeden kaçtığını, Başbakan ve bakanların öldürüldüğünü, meclisin kapatıldığını, genelkurmay başkanının idam edildiğini iddia ederek niyetlerini ortaya koymuşlardır. Bazı yayınlarda, darbecilere nasıl davranmaları gerektiği hususunda değişik önerilerde bulunan sözüm ona yazarlar konuşmaya başlamış, darbe sonrasında yayınlanan gazetelerin gerek manşetleri, gerekse köşe yorumları, Batı dünyasının aslında Türkiye'ye olan bakışını yansıtmıştır. Örneğin İngiltere'nin en etkili gazetelerinden *The Guardian*'ın 17 Temmuz'daki editoryal yazısının başlığı şöyledir:

“Seçimle iş başına gelmiş diktatörlüğe dikkat edin.” Yazıda “Askeri diktatörlük, bilenen en kötü hükümet biçimlerinden biridir. Ancak seçilmiş diktatörlük de çok daha iyi sayılmaz; açık şekilde görülen tehlike, Türkiye'nin o tarafa doğru yalpalaması” ifadeleri kullanmıştır. Aynı şekilde Amerika'nın en saygın gazetelerinden New York Times ve Washington Post'un darbeye ilgili başlıklarında “Türkiye'deki karşı-darbe” ve “Erdoğan, otoriterliğini ikiye katlama arzusuna karşı çıkılmalı” şeklinde olmuştur.¹⁶ Wall Street Journal'da yayınlanan bir makalede; “Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik darbe girişimi, ülkeyi 2002'den beri yöneten Erdoğan'a karşı uzun süredir artmakta olan memnuniyetsizliğin en son noktası oldu.” Expressen Gazetesi “Erdoğan darbeye zemin hazırladı” başlığını atarken, İtalyan yayın organı Internazionale; “Türkiye'de demokrasi başarısız olsa da öldü”, BBC'deki başlık; “Türkiye'nin son umudu öldü”, Alman Die Welt Gazetesinin başlığı; “Türkiye krizi: Asıl darbe şimdi başlıyor” şeklindeydi.¹⁷

15 Mehmet Seçkin, “FETÖ'cü 15 Temmuz Darbe Kalkışması ve Dünya Basını”, *Kanalhaber*, 20 Temmuz 2016, <http://www.kanalhaber.com/yazar/mehmet-seckin/fetocu-15-temmuz-darbe-kalkismasi-ve-dunya-basini-27917>.

16 “Batılı Medyanın Demokrasi Sınava”, *Mepanews*, 1 Ağustos 2016, <https://www.mepanews.com/batili-medyanin-demokrasi-sinavi-1327h.htm> (Erişim: 10 Nisan 2017).

17 “15 Temmuz'a Dünyadan Gelen İlk Tepkiler”, *Sabah*, 12 Temmuz 2017 (Erişim: 10 Eylül 2017). <http://www.sabah.com.tr/gundem/2017/07/13/15-temmuza-dunyadan-gelen-ilk-tepkiler-nasildi?paging=>

Batı medyası, darbe girişimi süresinde son derece antidemokratik bir tutumla taraflı bir bakış açısı ortaya koymaktan çekinmemiştir. Daha ilginç olanı, darbe gecesinde batının büyük medya kuruluşu temsilcilerinin FETÖ lideriyle Pennsylvania'daki sarayında bir röportaja imza atmaları ve röportajda FETÖ liderinin darbeye bir ilgisi olmadığını mesajını vermeye çalışmalarıydı.¹⁸ Genel olarak bakıldığında Batı medyası, darbenin yanında ve darbecileri destekleyen bir tutum içinde olmuştur denilebilir. Örneğin The Independent, Erdoğan'ın iktidarını pekiştirmek için darbeyi sahnelediğini yazmış,¹⁹ Bild, "Askeri darbeyi şimdi sivil darbe izliyor" manşetini atmıştır.²⁰ Gazeteler, darbeyi mevcut hükümetin yanlış politikalarına bağlamış, Erdoğan'ı otoriterlikle suçlamaya çalışmışlardır. Financial Times haberinde Erdoğan'a oy vermeyen seçmenlerin "endişe içinde" olduğunu iddia ederek laikliğin ve cumhuriyetin kuşatma altında olduğu imasında bulunmuştur.²¹ Bazı basın organları, seçilmiş hükümetin darbeye devrilmesinin Türkiye'nin demokrasisi açısından gerekli olduğunu ifade edecek kadar ileri gitmişlerdir.

İlk günlerde başarısız darbe girişiminin aslında bir senaryonun sergilenmesi olduğunu, Erdoğan'ın daha da güçleneceğini, DAESH ile mücadelenin artık daha da zorlaşacağını, Türkiye'yi 15 Temmuz öncesine göre daha kötü günler beklediğini yazan gazeteler, bir süre sonra daha da ileriye giderek Türkiye'yi karanlık günler beklediğini ve Türkiye'nin çağdaş Batı dünyasından koptuğunu iddia etmeye başlamışlardır. Amerikan yayın kuruluşu Fox News'in yorum bölümünde 16 Temmuz tarihli Ralph Peters imzalı "Türkiye'nin son umudu da yok oldu" başlıklı yazıda; "Cuma gecesi başarısız olan darbe girişimi, iktidarın İslamlaşmasını ve toplumun çökmesini önleyecek son umuttu" denilmiştir.²²

Gazeteler, halkın darbecilere karşı gösterdiği direncin ve sonrasında elde edilen başarının Türk demokrasisi açısından ne kadar önemli olduğunu yazacaklarına, darbe sonrasında hükümetin antidemokratik bir politika içine girerek sertleşeceği iddia edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında genel olarak Batı medyasında 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili öne çıkan haber ve yorum-

18 Ali Aslan, "15 Temmuz'da Türkiye Kazandı, Batı Kaybetti", *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, 3 Ağustos 2016, <https://www.setav.org/15-temmuzda-turkiye-kazandi-bati-kaybetti/>.09.08.2017.

19 Adam, McConnel, "15 Temmuz Darbe Girişimi- Batı Medyasının Türkiye Haberlerindeki Ahlak Yoksunluğu", *Görüş*, <http://www.pau.edu.tr/zyilmaz/tr/sayfa/15-temmuz-darbe-girisimi-bati-medyasinin-turkiye-haberlerindeki-ahlak-yoksunlugu>.

20 Arzu Cihangir, "15 Temmuz Darbe Girişiminde Türk Basını ve Yabancı Basın", *Basınhayatı*, 2016, <http://www.bik.gov.tr/basin-hayati-38-sayi/>

21 Meltem Bulur ve diğerleri, "Batı Medyası Telaşta", *Anadolu Ajansı*, 20 Temmuz 2018, <http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/bati-medyasi-telasta/612114.10.08.2017>.

22 Sernur Yassıkaya, "Demokrasinin Brütüsleri: Batı Medyası", *Medium*, 11 Ağustos 2016, <https://medium.com/@Ser https://medium.com/@SernurY/demokrasinin-brütüsleri-bati-medyasi-712063f2a7e1nur Y/demokrasinin-brütüsleri-bati-medyasi-712063f2a7e1>.

ları dört ana başlık altında toplamak/değerlendirmek mümkündür: Bunların başında; *odak dağıtma, marjinalleştirme, okuru güncelliğini yitirmiş söylemlere inandırma ve açık manipülasyonlar yürütmedir.*²³ Yapılan haberler sadece iktidar karşıtı bir dil ve söylem içermemiş, halkın gösterdiği irade, ortaya koyduğu direniş ve nihayetinde darbeyi engelleme başarısı tümüyle göz ardı edilmeye çalışılmıştır.

15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Türkiye-AB İlişkilerine Olası Etkisi

Makalenin özetinde de belirtildiği gibi Türkiye'nin bugüne kadar dış politikasındaki temel hedefi, "muasır medeniyet" olarak gördüğü Batı dünyasına uyum sağlamaya, çağdaş ülkelerin seviyesine yükselmeye, hatta onları geçmeye çalışmak olmuştur. Cumhuriyetin kurucu kadroları, Avrupa'yı gerek sanayileşme ve modernleşme, gerekse demokratikleşme açısından takip etmek için toplumsal, siyasal ve ekonomik reformlara ağırlık vermiştir. Bu açıdan Avrupa toplumunun bir üyesi olma hedefi, her dönemde dış politikamızın temel önceliğini oluşturmuştur. Nitekim Türkiye, II. Dünya Savaşından sonra Batı toplumuyla entegre olma yolunda ciddi adımlar atmış, Avrupa'yla bütünleşmek için de 31 Temmuz 1959'da dönemin adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üyelik için resmen başvurmuştur.

Türkiye'nin topluluğa üyelik başvurusu, 1963 yılında yapılan Ankara Antlaşmasıyla kabul edilmiş, ancak yürürlüğe girmesi 1964'te olmuştur. 1980 darbesi nedeniyle söz konusu antlaşma Topluluk tarafından askıya alınmış, dondurulan ilişkiler, ancak 1986'da Türkiye- AET ortaklık konseyinin toplanmasıyla yeniden canlandırılmıştır. AET, Türkiye'nin tam üyelikten önce ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda atması gereken adımları gündeme getirerek üyelik sürecini yavaşlatmaya mümkünse durdurmaya çalışmıştır. Bu çabaya rağmen, 1996 yılında Türkiye-AB Gümrük Birliği yürürlüğe girmiş, 1999'da Helsinki Zirvesi'nde Türkiye resmen "aday ülke" ilan edilmiş, 2005'te düzenlenen Brüksel Zirvesi'nde Türkiye'nin siyasi kriterleri yerine getirdiği tespiti yapılarak katılım müzakerelerinin başlanmasına karar verilmiştir.²⁴

2005'ten bugüne Avrupa Komisyonu, her yıl düzenli olarak Türkiye ile ilgili ilerleme raporlarını yayınlamaktadır. 15 Temmuz 2016'da gerçekleşen darbe girişimi ve sonrasında Avrupa Birliği ülkeleriyle yaşanan sorun-

23 M. Tacettin Kutay, "5 Soru: Batı Medyasında 15 Temmuz Darbe Girişimi", *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, 10 Eylül 2017, <https://www.setav.org/5-soru-bati-medyasinda-15-temmuz-darbe-girisimi/10.09.2017>.

24 Erdem Denk, *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*, Uzerler Yayınları, Ankara 2016, s. 6-15.

lar nedeniyle devam eden müzakerelerin durdurulması yönündeki Avrupa Parlamentosunun aldığı tavsiye niteliğindeki karar, AB konseyi tarafından benimsenmemiştir. Ancak, müzakereler için açılması gereken fasıllar, başta Güney Kıbrıs Rum kesimi olmak üzere Avusturya ve Almanya gibi ülkelerin isteksizliği nedeniyle ertelenmiştir. Dolayısıyla Türkiye-AB ilişkileri, belirlenen süreç içinde ilerleyemediği gibi, zaman zaman karşılıklı güvensizlik dile getirilerek ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi hatta mümkünse kesilmesi yönünde bir eğilim de oluşmaya başlamıştır.

Türkiye-AB ilişkilerinin 57 yıllık tarihsel gelişimine bakıldığında, ilişkilerin kendi içinde süreklilik arz etmeyip kimi zaman askıya alındığını, kimi zaman da hızlı bir sürece girdiğini görüyoruz. Hiç şüphesiz ki söz konusu ilişkilerde yaşanan gelgitlerin yapısal, kurumsal ve de ideolojik nedenleri bulunmaktadır. Türkiye'nin AB üyeliği, stratejik bir hedeftir ve bundan kolay vazgeçilmesi de mümkün görülmemektedir. Ancak, şu da bir gerçek ki, Türkiye-AB ilişkilerinde derin bir güvensizlik ve inandırıcılık sorunu yaşanmaktadır. Bu sorunu besleyen en önemli neden ise, taraflar arasında bir dayanak/inandırıcılık ikileminin var olmasıdır. AB, Türkiye açısından ilelebet güvenilebilecek bir dayanak noktası oluşturmazken, Türkiye de Avrupa'nın gözünde inandırıcı politika taahhütleri yükümlenmeme gibi bir sorunun kaynağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla taraflar ne tümüyle birbirinden kopabilmekte, ne de tümüyle bütünleşebilmektedir.²⁵

Hâlihazırda Türkiye, üzerine düşeni fazlasıyla yapmakta, buna karşın bazı üyelerin işi ağırdan alarak ilişkileri ucu açık müzakerelere çevirmeye çalışması nedeniyle süreç yeterince hızlı ilerleyememektedir. Doğrusu Avrupa Birliği, Türkiye'ye çifte standart uygulamaktadır. Zira kendisinden sonra başvuran birçok ülkeyi tam üyeliğe kabul etmişken, Türkiye'yi adeta kapıda bekletmeye devam etmektedir. Üye ülkelerin Türkiye'ye yaklaşımları değişmediği gibi kimi zaman oldukça dışlayıcı bir tutum içine de girebilmektedirler. Tabii ki, Avrupa Birliği kendi içinde homojen bir yapı değildir. Parlamentodaki siyasi partilerin görüşleri farklıdır. Örneğin muhafazakâr sağ çevreler, her durumda üyeliğe soğuk bakmışlardır ve bakmaya da devam etmektedir. Sosyal demokratlar, sol eğilimliler, yeşiller ve liberaller üyeliğe daha sıcak bakmakta, ancak onlar açısından da temel sorun, Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları konuları olmaktadır.²⁶

Bununla birlikte Türkiye'nin Birlik dışında kalmasının Avrupa açısından doğuracağı sıkıntıların farkında olan ve bundan dolayı da ilişkilerin bir şe-

25 Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Uğur, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2004.

26 Nilüfer Argın, "Beril Dedeoğlu İle AB-Türkiye İlişkileri", *Akademik Perspektif*, Ankara 2014, Sayı:1, s. 13-16.

kilde devam ettirilmesini isteyen çevreler de bulunmaktadır. Bu çevrelerin başında liberaller gelmektedir. Onlara göre ilişkilerin tıkanması ve sürecin uzamasıyla Türkiye eksen kaymasına uğrayarak Batı'dan kopacaktır. Türkiye'nin Batı'dan kopması, Avrupa'nın uluslararası çıkarlarına ters düşecektir. Eski Almanya Dışişleri Bakanı Fisher'in²⁷ da belirttiği gibi "Batı dünyası, Türkiye'nin desteği olmadan, Doğu Akdeniz, Ege, Batı Balkanlar, Hazar Bölgesi, Güney Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu'da ya çok az şey başarabilir ya da hiçbir şey başaramaz. Batının ve özellikle Avrupa'nın Türkiye'yi kendinden uzaklaştırmasınının faturasını ödemeye gücü yetmez."

Bu gerçeği birçok Avrupalı yönetici dile getirmesine rağmen Birlik, Türkiye'nin tam üyeliğini kabul etmeye yanaşmamaktadır. Zira nihayetinde Türkiye, Batı için bir Ortadoğu ve aynı zamanda bir İslam ülkesidir. Kültürel farklılıklar ve değerler sistemindeki görüş ayrılıkları birer engel olarak görülmektedir. Ancak Avrupa, bir türlü Türkiye'den de kopmamaktadır. Çünkü bölgesinde küresel bir güç olmaya çalışan, Avrupa için Balkanlar, Orta Asya ve Ortadoğu bölgesinde stratejik geçiş üstünlüğünü elinde bulunduran Türkiye, gerek potansiyel nüfusuyla, gerekse her geçen gün artan ekonomik performansıyla ve NATO'nun ikinci büyük askeri gücü olarak da Avrupa'nın güvenliğini sağlamaya devam etmektedir. Dolayısıyla Avrupa açısından Türkiye istenmeyen ama bir yerde de muhtaç olunan bir ülke konumundadır.

Avrupa Birliği, bir yandan çıkarları gereği Türkiye ile olan ilişkilerini devam ettirmek, diğer yandan kültürel ve ideolojik farklılıklardan dolayı da Türkiye'yi Birlik dışında tutmak istemektedir. Oysa Türkiye, yüz yıla yakındır yüzünü batıya çevirmiş, batının insan hakları ve demokrasi ilkelerini benimsemiş üye ülkelerle sürdürdüğü stratejik ortaklığını ve ekonomik işbirliğini devam ettirmiş bir ülke olarak tam üyelik müzakerelerini sonuçlandırmak istemektedir. Artık üvey evlat muamelesi görmek ya da sürekli kapıda bekletilmek istememektedir. Ancak, Türkiye mevcut ilişkilerin bu şekilde devam etmesini istemese de, ulusal çıkarları gereği köprüleri de atmak istememekte. Çünkü hâlihazırda Türkiye'de ticaretin %41'i (nerdeyse ihracatının ve ithalatının yarısı) Avrupa Birliği ülkeleriyle yapmakta, aynı zamanda Türkiye'ye gelen yabancı yatırımların %70'i de Avrupa Birliği ülkelerinden gelmektedir.²⁸

27 Joschka Fischer, "Europe can't Afford to Alienate Turkey," *The Guardian*, 17 Haziran 2010, aktaran, Oğuzhan, Yanarışık, "AB'in Türkiye'yi Kaybetme Lüksü Yok", *Akademik Perspektif*, 7 Kasım 2014, <http://akademikperspektif.com/2014/11/07/abnin-turkiyeyi-kaybetme-luksu-yok-2/>.

28 Hande, Türker, "AB-Türkiye İlişkileri Mevcut Durum Değerlendirmesi ve 2017 Yılı Öngörüler", Ocak 2017, http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/6449_1486110619.pdf.

Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğini belirleyecek, etkileyecek en önemli gelişmelerden birisinin de, 15 Temmuz başarısız askeri darbe girişimi olduğu söylenebilir. Başarısız darbe girişimi ve sonrasında yaşananlar, söz konusu ilişkilerin gelecekte nasıl bir yöne doğru evrileceğinin ipuçlarını şimdiden vermektedir. *Avrupa Birliği, darbe sürecinde Türkiye'yi sadece yalnız bırakmakla kalmamış, ilişkilerini gözden geçirmek hatta mümkünse üyelik müzakerelerini sonlandırmak için adeta darbe girişimini bir fırsat, gerekçe veya bahane olarak kullanmıştır.* Bu gerekçelerin altında yatan en önemli faktörler ise şunlardır:

1. 1980'lerden sonra tüm dünyada olduğu gibi Avrupa'da da yükselen radikal sağ ve popülist siyaset, Avrupa'nın genişlemesi yönündeki politikasını olumsuz yönde etkilemektedir. Birlik üyesi ülkelerde her geçen gün aşırı sağ partiler yükselişe geçtiğinden, hem Türkiye'nin Birliğe katılımı bir iç siyaset malzemesi olarak kullanılmakta, hem de AB-Türkiye ilişkilerinin tıkanmasına yol açmaktadır. Özellikle son yıllarda Avrupa ülkelerinin birçoğunda radikal milliyetçilikle beslenen faşizan uygulamalarda ve ulusal cepheyi oluşturan ulusal sağcı partilerin ki- bu partilerin iki önemli talebi bulunmaktadır: Birincisi, mültecilerin sınır dışı edilmesi -Avrupalılar artık göçmenlerin kendi ülkelerinde bulunmasından rahatsızlık duymaktadır ve bu düşüncelerini gerek siyasetçiler aracılığıyla, gerekse de medya yoluyla ifade etmektedirler,²⁹ ikincisi Avrupa Birliği'nden vazgeçilmesi- oylarında önemli oranda bir artış gözlenmektedir.

2. Geçen yıl yapılan seçimlerde Almanya'da (AFD Partisi), Fransa'da (Le Pen) Avusturya'da (Norbert Hofer) ve Hollanda'da (Geret Wilders) gibi ırkçı partiler, seçimleri az bir farkla kaybetmişlerdir. Bu durum, başta yabancı düşmanlığı ve göçmenlere yönelik ayrımcı politikalar olmak üzere islamofobi gibi tartışmaları de beraberinde getirmektedir. 2018 ve sonrasında da birçok Avrupa ülkesinde seçimlerin yapılacak olması, sadece söz konusu AB karşıtı sağ partilerin değil, aynı zamanda Avrupa Birliğinin de geleceğini etkileyecektir. Ayrıca İngiltere'nin Birlik'ten çıkması, Avrupa'nın geleceği açısından birçok yeni gelişmeye de kapı aralayacak gibi görünüyor. Avrupa ülkeleri arasında yaşanan kimi anlaşmazlıklar (Almanya ve Fransa'nın liderlik mücadelesi, ortak anayasada uzlaşamaması, Fransa'nın askeri güç oluşturma ısrarı, Yunanistan ve Portekiz gibi ülkelerde işsizlikten kaynaklı sosyal sorunların yaşanması, Doğu bloğu ülkelerinin AB'den çıkma isteği vb.) Birliğin akıbetini doğrudan etkileyecek gibi görünüyor.

29 Seven Erdoğan, "Göçmen Krizi, Avrupa Birliği ve Yeniden Hatırlanan Türkiye", *Ortadoğu Analiz*, 1 Mayıs 2016 (Erişim: 3 Eylül 2017). http://www.orsam.org.tr/files/OA/74/18_sevenerdogan.pdf.

3. Avrupa Birliğinin kendi içinde uyumlu bir görüntü sergileyememesi ve üye ülkelerin tümünün Türkiye ile yürütülen müzakerelere sıcak bakmaması, AB-Türkiye ilişkilerinin zaman zaman kopma noktasına gelmesine neden olabilmektedir. Avusturya, Danimarka, Hollanda, Almanya ve Fransa gibi güçlü ülkelerin Türkiye karşıtı tavırları, 15 Temmuz darbe girişiminde daha da net bir biçimde ortaya çıkmıştır. Aslında 15 Temmuz darbe girişimi, kendi içinde bir bütünlük oluşturamayan ve Türkiye'yi ne tümüyle kaybetmeyi, ne de tümüyle içine almayı göze alamayan Avrupa Birliği'nin yeni dönemdeki en büyük sınavı olacaktır. Gerek darbe gecesinde gerekse sonrasında Birliğin takındığı tutum, Türkiye ile ilişkileri kopma arzusunun dile getiren ve müzakereleri sonlandırmayı amaçlayan bir eğilimi ortaya çıkarmıştır.

Hatta Avrupa Parlamentosu (AP) tarihinde ilk kez bir aday ülke ile yürütülen müzakerelerin dondurulmasını istemiştir. Avrupa Birliği yetkililerinin darbe sırasında sessiz kalmaları, sonrasında ise OHAL kapsamında bazı basın mensuplarının, akademisyenlerin, yargı üyelerinin, emniyet görevlilerinin ve askeri yetkililerinin tutuklanmasını eleştirmeleri, FETÖ'ye ait olduğu bilinen 15'e yakın özel üniversitenin kapatılması, aynı şekilde örgüte bağlı gazetelerin, televizyonların, ajansların, hastanelerin, vakıfların, derhanelerin kapatılması AB'yi endişeye sevk etmiş ve ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur.³⁰ Türkiye'nin darbe sonrasında idam cezasını gündeme taşıması bu gerilimi daha da tırmandırmıştır.

1. Türkiye, doğal müttefiki olduğunu düşündüğü Avrupa Birliği'nin darbeye ilgili tutumunu hayretle karşılamıştır. Zira Birliğin bu konuda yeterli duyarlılığı göstermemesi, OHAL nedeniyle uygulanan kimi politikaları eleştirmesi, darbecileri korumaya çalışması, PKK ve FETÖ üyelerini himaye etmesi, Türkiye'den Avrupa'ya giden bakanların konuşmalarını engellemesi, AB'in üst düzey yetkililerinin "idam cezası gelirse Türkiye AB üyesi olamaz", "tutuklu sayısının giderek artması önemli bir insan hakları ihlalidir", "Türkiye bu süreçte baskıcı önlemler almıştır" şeklindeki beyanları, Birliğin Türkiye ile artık eskisi gibi olmak istemediğini ve var olan ilişkileri tümüyle olmasa da kopartmak istediğini göstermektedir. Ayrıca mevcut ilişkilerin seyrini değiştirecek en önemli konunun "Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti" ile ilgili olanıdır ve 2013'te imzalanan anlaşmaya göre Türkiye'nin AB'den geri kabul edeceği her mülteciye karşılık, AB de bir Suriyeli mülteci almayı kabul etmiştir.

30 Çiğdem, Nas, "Darbe Girişimi Sonrasında Türkiye-AB İlişkileri: Türkiye'nin AB'li Geleceği Açısından Çıkarımlar", İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu, Ağustos 2016 (Erişim: 11 Aralık 2016). https://www.ikv.org.tr/images/files/ikv_degerlendirme_notu_Darbe_girisimi_sonrasi_turkiye_ab_iliskileri.pdf.

Anlaşma kapsamında Haziran 2016'dan itibaren Türk vatandaşları vizesiz AB ülkelerine gidebilecekti.³¹ Ancak, anlaşmanın hayata geçirilememesi ve yürürlüğe konulamaması nedeniyle de ilişkilerde bir tıkanma baş göstermiştir. İleriki günlerde her ne kadar taraflar arasında olumlu denilebilecek bazı gelişmeler yaşansa da, özellikle 15 Temmuz darbe girişimiyle beraber ilişkilerdeki darboğazın kısa vadede aşılması pek mümkün gözükmemektedir. Zira Avrupa, bu konudaki niyetini ve ne yapmak istediğini açıkça beyan etmiş durumdadır. Örneğin darbe sonrasında, darbelerin tutuklanmasına yönelik operasyonlarda çok sayıda şüphelinin gözaltına alınması ve sonrasında tutuklamaların olması karşısında Avusturya Başbakanı Kern, Türkiye'nin üyelik sürecinin sonlandırılması gerektiğini açıkça ifade etmiştir.³²

2. 15 Temmuz başarısız darbe girişimi, her geçen gün kendi içinde ayrışan ve bütünlük görüntüsü vermekten uzak bir Avrupa'nın Türkiye ile olan ilişkilerini netleştirmek iste(di)ğini ortaya koymuştur. Zira her platformda demokrasi ve insan hakları havariliğini yapan Avrupa, darbe girişiminde seçimi başa geçmiş olan hükümeti desteklemek yerine, adeta darbelerini himaye eden ikircikli bir tutum takınmıştır. Nitekim AB ile Türkiye arasındaki ilişkiler hakkında Sputnik'de değerlendirmede bulunan bir Avrupa Birliği yetkilisi, "Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin darbe girişiminden ve orada yaşanan tüm kötü olaylardan önceki seviyeye dönmesi söz konusu değil"³³ diyerek bundan sonra Türkiye ile olan ilişkilerin eskisi gibi sürdürülemeyeceğini itiraf etmiştir. Yine Birliğin hazırlattığı son ilerleme raporunda (19. ilerleme raporu) yaşanan darbe girişimi sonrasında başta yargı bağımsızlığı ve ifade özgürlüğü olmak üzere temel demokratik standartlar konusunda geriye gidildiği ifade edilmiştir.³⁴ Nihayetinde Türkiye ile yürütülen müzakereler başarıyla tamamlansa bile Türkiye'nin üyeliğe kabulü için AB ülkelerinde referandumların yapılması gerekmektedir ki böyle bir durumda da Türkiye'nin Birliğe girmesinin mümkün olmadığı gün gibi ortadadır.

31 Hacı Mehmet, Boyraz, "15 Temmuz Sonrası Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği", *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, 28 Ağustos 2016, <https://www.setav.org/15-temmuz-sonrasi-turkiye-ab-iliskilerinin-gelecegi/>.

32 "Darbe Girişimi AB'ye Üyelik Sürecini Nasıl Etkileyecek", *Ajanshaber*, 8 Ağustos 2016, <https://www.ajanshaber.com/darbe-girisimi-abye-uyelik-surecini-nasil-etkileyecek-haberi/376026>. (Erişim, 2 Nisan 2017).

33 "Türkiye-AB İlişkileri Temmuz 2016 Öncesi Seviyeye Şimdilik Dönemez", *SputnikTürkiye*, 21 Haziran 2017, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201706211028987080-turkiye-ab-iliskileri-temmuz2016-onesi-seviyeye-simdilik-donemez/>. (Erişim: 3 Mart 2018)

34 "2016 Türkiye Raporu", *Avrupa Komisyonu*, 9 Kasım 2016, https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf. (Erişim, 4 Mayıs 2017)

Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye'nin Avrupa'nın bir parçası olma yönündeki milli politikası, cumhuriyetin kuruluşuyla başlamış, yöneticiler, modern bir ulus devlet olarak Avrupa'yı gerek bilimsel ve teknolojik, gerekse modernleşme ve demokratikleşme açısından kendisine rol model olarak almıştır. Uygulanan politikaların temel hedefinde Avrupa toplumunun bir üyesi olma ve muasır medeniyetin üstüne çıkma düşüncesi yatmaktadır. Bu amaçla cumhuriyetin ilk yıllarında kültürel devrimler adı altında modernleşme yönünde reformlar yapılmış, bu reformlar sonraki süreçte de hızlı bir biçimde devam ettirilmeye çalışılmıştır. Türkiye, yakın tarihsel ilişkileri bulunan ve ekonomik partner konumunda olan Avrupa ile her alanda yakın işbirliği içinde olmak istemiştir.

Avrupa'yla 1959'da üyelik başvurusuyla başlayan serüven günümüze kadar devam etmektedir. Türkiye'nin başta NATO olmak üzere Batı toplumuyla birlikte hareket etme ve Batıya katılma yönündeki milli politikası bugüne kadar hiç değişmemiştir. Nitekim II. Dünya Savaşından sonra Türkiye, BM'ye üye olmuş, Dünya Bankası ve IMF gibi Batılı finans kuruluşlarıyla çalışmıştır. Avrupa Birliği, Türkiye'nin Batıya katılımını sağlayacak en önemli projedir ve bu proje ne yazık ki bugüne kadar yaşanan bazı yapısal, kurumsal ve ideolojik nedenlerden dolayı gerçekleşmemiştir. Avrupa Birliği ve Türkiye arasında stratejik çıkarlar söz konusudur ve bu çıkarlar ilişkileri devam ettiren en önemli nedendir. Avrupa'nın uluslararası alanda etkin bir güç olabilmesinin ve dünyada güvenilir bir kıta haline gelebilmesinin yolu da Türkiye'den geçmektedir.

Zira küresel terörün her geçen gün Avrupa başkentlerinde hortladığı bir dönemde, Ortadoğu coğrafyasında yaşanan iç çatışmaların yarattığı mülteci krizinin aşılmasında, yine Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazının Avrupa'ya taşınmasında Türkiye hep öncelikli bir ülke konumunu korumaktadır. Türkiye'siz bir Avrupa ne güvenilir bir kıta olabilir ne de dünyada aktif bir güce dönüşebilir. Aynı şekilde Avrupa, Türkiye'nin hem siyasi hem de ekonomik partneri durumundadır. Yapılan ithalat ve ihracatın yarısı Avrupa Birliği ülkeleriyle olmaktadır. Yabancı yatırımların çoğu yine AB menşei ülkelere aittir. Avrupa, sahip olduğu demokrasi geleneğiyle ve insan hakları konusundaki tecrübesiyle Türkiye'nin örnek aldığı bir birliktir. Dolayısıyla taraflar arasındaki ilişkiler hem Türkiye'nin hem de Avrupa'nın çıkarıdır.

Türkiye'nin son yıllarda uluslararası alanda yaşadığı kimi sorunlar; -2009'da Davos'taki "One Minute" çıkışı, 2010'daki "Mavi Marmara Olayı", BM'nin İran'a yönelik ambargo kararının oylamasında Brezilya ile beraber

“Hayır” oyunu kullanması, 2013’te Ulusal güvenliğin sağlanması için NATO dışındaki bir ülke ile (Çin) uzun menzilli füze ihalesini yapmaya çalışması, Rusya ile yeni ittifaka girerek savunma sistemi için S400 füzelerini satın almaya çalışması, Suriye’de bir Kürt Devleti kurulması yönündeki Amerika’nın planlarının ortaya çıkması, son darbe girişimini gerçekleştiren FETÖ elebaşının Amerika’da himaye edilerek iade edilmemesi ve darbe girişiminde batının Türkiye’yi yalnız bırakması gibi ulusal ve uluslararası gelişmeler, doğal olarak Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkileri derinden etkilemiştir. Bununla beraber Avrupa’nın uzun süredir kendi içinde kaynaması, İngiltere’nin Birlikten çıkması, radikal sağın yükselmesi, mültecilere yönelik ırkçı saldırıların artması ve Türkiye karşıtı politikaların açıkça hayata geçmesiyle AB-Türkiye ilişkilerini yeni bir aşamaya geçmiştir.

15 Temmuz başarısız darbe girişimi, Avrupa Birliği’nin uzun süredir yapmaya çalıştığı, ancak bir türlü gerçekleştiremediği Türkiye ile olan ilişkilerini kesme ve kendi içine kapanma niyetini açıkça ortaya koymuştur. Nitekim gerek darbe gecesinde gerekse sonrasında ne Avrupa Konseyi ve Parlamentosu ne de Avrupa medyası yaşanan gelişmeleri objektif olarak değerlendirmemiş, sivil hükümetin ve demokrasinin yanında durmak yerine darbecilerin başarısızlığını tartışmıştır. AB, darbe sonrasında çıkarılan OHAL yasalarını Avrupa’nın insan hakları kriterleriyle uyuşmadığını, başta basın mensupları olmak üzere on binlerce kişinin suçsuz yere gözaltına alındığını, keyfi tutuklamaların söz konusu olduğunu, sivil toplumun ve ifade özgürlüğünün engellendiğini iddia ederek hükümetin politikalarını eleştirmeye çalışmıştır.

Bu minvalde hâlihazırda sürdürülen müzakerelerin dondurulması gündeme gelmiş hatta Türkiye ile her tür ilişkinin kesilmesi gerektiği yönünde demeçler verilmiştir. Bütün bu çıkarımlardan hareketle şu yargıya varmak mümkündür: *15 Temmuz askeri darbe girişimi, Avrupa’nın Türkiye ile olan ilişkilerini yeniden gözden geçirmesi ve gerekirse ileride kesmesi için bir gerekçe olarak kullanılmıştır.* Birliğin amacı, Türkiye’nin ekonomik ve demokratik açıdan gelişmesini desteklemek değildir ve hiçbir zaman da böyle bir niyet taşımamıştır. Aksine Avrupa, Türkiye’nin kendi çıkarı doğrultusunda kullanabileceği, her zaman göbek bağıyla bağlı, sesini çıkaramayan, uluslararası ilişkilerde Avrupa’nın menfaatlerine göre pozisyon alan, inisiyatif almaktan uzak, bölgesinde yaşanan gelişmelere seyirci kalan ve kendisine ne verilirse kabul eden gölge bir devlet olmasını istemiştir. 15 Temmuz başarısız askeri darbe girişimi, hem bu amacı hem de niyeti açıkça ortaya koymuştur.

Kaynakça

- ARGIN, Nilüfer, “Beril Dedeoğlu İle AB-Türkiye İlişkileri”, *Akademik Perspektif*, Ankara 2014, Sayı:1, ss.13-16.
- ATAMAN, Muhittin ve SHKURTI, Gloria, “Batının Darbe Sicili ve 15 Temmuz Darbe Girişimine Tepkisi”, *Adam Akademi*, İstanbul 2016, Sayı:2, ss. 51-73.
- DENK, Erdem, *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*, Uzerler Yayınları, Ankara 2016.
- HEYWOOD, Andrew, *Siyaset*, çev.: B.B.Özipek ve diğerleri, Adres Yayınları, Ankara 2014.
- UĞUR, Mehmet, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2004.

İnternet Kaynakçası

- AJANSHABER, “Darbe Girişimi AB’ye Üyelik Sürecini Nasıl Etkileyecek”, 8 Ağustos 2016, <https://www.ajanshaber.com/darbe-girisimi-abye-uyelik-surecini-nasil-etkileyecek-haberi/376026>. (Erişim:06.08.2017).
- ALJAZEERATURK, “15 Temmuz Darbe Girişimi Darbeler ve ABD”, 24 Ağustos 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/darbeler-ve-abd>.(Erişim: 7 Temmuz 2017).
- ALKAN, Necmettin, “Dünden Bugüne Tarihimizdeki Askeri Darbeler ve Müdahaleler”, *beyaz-tarih.com*, 07 Ağustos 2017, <http://www.beyaztarih.com/makale/dunden-bugune-tarihimizdeki-askeri-darbeler-ve-mudahaleler>.
- ASLAN, Ali “15 Temmuz’da Türkiye Kazandı, Batı Kaybetti”, *setav.org*, 09 Ağustos 2017, <https://www.setav.org/15-temmuzda-turkiye-kazandi-bati-kaybetti/>.
- ASLAN, Hüsamettin, “15 Temmuz Darbesinin Nedeni?”, *Milat Gazetesi*, 20 Temmuz 2016 (Erişim: 29 Haziran 2017). <http://www.milatgazetesi.com/15-temmuz-darbesinin-nedeni-makale,90200.html>.
- AVRUPA KOMİSYONU, “2016 Türkiye Raporu”, 9 Kasım 2016, https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf. (Erişim:19.03.2018).
- BALCI, Ali, “Darbeler ve ABD’nin Rolü”, *Ortadoğu Analiz*, 2 Nisan 2018 (Erişim: 07 Nisan 2018). http://www.abalci.com/wp-content/uploads/2016/05/13_alibalci.pdf.
- BALTA, Evren, “Darbe Neden Olur”, *Birikim*, 22 Temmuz 2016 (Erişim: 12 Temmuz 2017). <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/7818/darbe-neden-olur#.Wwwdg4q-nIU>.
- BOYRAZ, Hacı Mehmet, “15 Temmuz Sonrası Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği”, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, 28 Ağustos 2016, <https://www.setav.org/15-temmuz-sonrasi-turkiye-ab-iliskilerinin-gelecegi/>.
- CİHANGİR, Arzu “15 Temmuz Darbe Girişiminde Türk Basını ve Yabancı Basın”, *Basınhayatı*, 2016, <http://www.bik.gov.tr/basin-hayati-38-sayi/>
- ERDOĞAN, Seven, “Göçmen Krizi, Avrupa Birliği ve Yeniden Hatırlanan Türkiye”, *Ortadoğu Analiz*, Mayıs 2016 (Erişim: 3 Eylül 2017). http://www.orsam.org.tr/files/OA/74/18_sevenerdogan.pdf.
- FISCHER, Joschka, “Europe can’t Afford to Alienate Turkey,” *The Guardian*.17 Haziran 2010, aktaran, YANARIŞIK, Oğuzhan, “AB’in Türkiye’yi Kaybetme Lüksü Yok”, *Akademik Perspektif*, 7 Kasım 2014, <http://akademikperspektif.com/2014/11/07/abnin-turkiye-yi-kaybetme-luksu-yok-2/>.

- HÜRRİYET, "İşte Darbe Komisyonu Raporları", 26 Kasım 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/iste-darbe-komisyonu-raporlari-22016292> (Erişim: 7 Ağustos 2017).
- KUTAY, M. Tacettin, "5 Soru: Batı Medyasında 15 Temmuz Darbe Girişimi", *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, 10 Eylül 2017, <https://www.setav.org/5-soru-bati-medyasinda-15-temmuz-darbe-girisimi/10.09.2017>.
- MCCONNEL, Adam, "15 Temmuz Darbe Girişimi- Batı Medyasının Türkiye Haberlerindeki Ahlak Yoksunluğu", *Görüş*, 21 Şubat 2017, <http://www.pau.edu.tr/zyilmaz/tr/sayfa/15-temmuz-darbe-girisimi-bati-medyasinin-turkiye-haberlerindeki-ahlak-yoksunlugu>.
- BULUR Meltem ve diğerleri, "Batı Medyası Telaşta", 20 Temmuz 2018, <http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/bati-medyasi-telasta/612114>.
- MEPANNEWS, "Batılı Medyanın Demokrasi Sınavı", 1 Ağustos 2016, <https://www.mepanews.com/batili-medyanin-demokrasi-sinavi-1327h.htm> (Erişim: 10 Nisan 2017).
- MİLLİYET, "Cuntacılar 'Bizim Çocuklar Diyen' Ajan Öldü", 4 Haziran 2011, <http://www.milliyet.com.tr/cuntacilara-bizim-cocuklar-diyen-ajan-oldu/dunya/dunyadetay/04.06.2011/1398393/default.htm>.(Erişim: 7 Ağustos 2017).
- NAS, Çiğdem, "Darbe Girişimi Sonrasında Türkiye-AB İlişkileri: Türkiye'nin AB'li Geleceği Açısından Çıkarımlar", İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu, Ağustos 2016, https://www.ikv.org.tr/images/files/ikv_degerlendirme_notu_Darbe_girisimi_sonrasi_turkiye_ab_iliskileri.pdf.
- Miş Nebi ve diğerleri "15 Temmuz Darbe Girişimi Toplumsal Algı Araştırması", *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, 2016, http://file.setav.org/Files/Pdf/20160804165732_15-temmuz-darbe-girisimi-toplumsal-algi-arastirmasi-pdf.pdf.
- ORAKOĞLU, Bülent, "15 Temmuzun Nedeni", *Yenişafak*, 19 Eylül 2016 (Erişim: 05 Temmuz 2017), <https://www.yenisafak.com/yazarlar/bulentorakoglu/15-temmuzun-nedeni-2031891>.
- SABAH, "15 Temmuz'a Dünyadan Gelen İlk Tepkiler", 12 Temmuz 2017, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2017/07/13/15-temmuza-dunyadan-gelen-ilk-tepkiler-nasildi?paging=> (Erişim: 10 Eylül 2017)
- SDAM, "Amaçları ve Neticeleriyle 15 Temmuz Darbe Girişimi", 22 Temmuz 2016, <http://www.stratejidusunce.org/Detay/Haber/1001/amaclari-ve-neticeleriyle-15-temmuz-darbe-girisimi.aspx>. (Erişim: 07 Ağustos 2017).
- SEÇKİN, Mehmet, "FETÖ'cü 15 Temmuz Darbe Kalkışması ve Dünya Basını", *Kanalahaber*, 20 Temmuz 2016, <http://www.kanalahaber.com/yazar/mehmet-seckin/fetocu-15-temmuz-darbe-kalkismasi-ve-dunya-basini-27917>.
- SPUTNIKTURKİYE, "Türkiye-AB İlişkileri Temmuz 2016 Öncesi Seviyeye Şimdilik Dönemez", 21 Haziran 2017, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201706211028987080-turkiye-ab-iliskileri-temmuz2016-oncesi-seviyeye-simdilik-donemez>. (Erişim:23.12.2017).
- TÜRKER, Hande, "AB-Türkiye İlişkileri Mevcut Durum Değerlendirmesi ve 2017 Yılı Öngörüler", Ocak 2017, http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/6449_1486110619.pdf.

ÜNAY, Sadık - DİLEK, Şerif, “15 Temmuz: Başarısız Darbe Girişiminin Ekonomi Politikği” *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, 2017, <https://setav.org/assets/uploads/2017/01/15temmuzekonomipolitik.pdf>.

YASSIKAYA, Sernur “Demokrasinin Brütüsleri: Batı Medyası”, 11 Ağustos 2016, <https://medium.com/@Ser> <https://medium.com/@SernurY/demokrasinin-brütüsleri-batı-medyası-712063f2a7e1> <https://medium.com/@SernurY/demokrasinin-brütüsleri-batı-medyası-712063f2a7e1>.